

Pedagogisk dokumentation i förskolan

Av Ann-Charlotte Lindgren

Vad finns det för möjligheter och risker med pedagogisk dokumentation? Vilka olika metoder kan man använda sig av?

Oberoende av om motiven för pedagogisk dokumentation är att utveckla, kartlägga, stämma av eller kontrollera, så påverkas verksamheten. Det är därför väsentligt att ställa sig frågorna: Vad ska dokumenteras? Varför ska det göras? Vem ska göra

det? Hur ska det göras?, samt inte minst, Hur ska dokumentationen användas?

I tider där det blir allt vanligare att kartlägga och bedöma barns utveckling och lärande, exempelvis inför utvecklingssamtal och eventuella individuella utvecklingsplaner, är det en förutsättning att lärare i förskolan är medvetna om vilka möjlighetsvillkor de erbjuder barn. Eftersom barn utvecklar kompetens i förhållande till de sammanhang de ingår i blir pedagogisk dokumentation ett sätt att synliggöra, utveckla och utmana sådana sammanhang.

Pedagogisk dokumentation

Kunskap om varje barns förutsättningar, behov, intressen och erfarenheter är nödvändig för att kunna anpassa och utveckla verksamheten i förskolan, så att den blir stimulerande och utvecklande för alla barn. Genom att observera och reflektera över barn och vuxna i ett socialt sammanhang, där samspelet dokumenteras och analyseras, kan barns lärande och utveckling följas. Förskolans läroplan Lpfö -98 och Skolverkets allmänna råd om kvalitet i förskolan, lyfter fram pedagogisk dokumentation som ett redskap för att synliggöra verksamheten. Till skillnad från Lpo -94, skolans läroplan, är Lpfö tydlig med att fokus för utvärderingar skall ligga på bedömning av verksamheten och inte av barnet. Förskolan har heller inga mål att uppnå i sin läroplan.

Pedagogisk dokumentation är en metod för att synliggöra och öka medvetenheten om det egna arbetet i förskolan, och därmed göra det möjligt att utveckla och reflektera över förhållningssätt, arbetssätt och lärandeprocesser. Skolverket betonar vikten av att detta görs till en del av det dagliga arbetet tillsammans med barnen.

Dokumentationen blir inte automatiskt pedagogisk utan det sker först då den används för att förstå och fatta nya beslut om utmaningar för barns och vuxnas lärande i ett socialt samspel. Pedagogisk dokumentation är ett kollektivt arbetsverktyg och ett gemensamt reflektionsdokument lärare emellan,

mellan lärare och barn och mellan familj och förskola. Det vill säga ett utvärderingsdokument riktat mot den didaktik som utövas och blir synlig i de vardagliga aktiviteterna.

Dokumentation kan ses som samlande av minnen i bilder och ord, som barn och vuxna kan dela med varandra, tala om och tänka tillbaka på. Detta är ett vanligt sätt att dokumentera på i förskolan.

Pedagogisk dokumentation handlar dessutom om att synliggöra processer, fånga en kedja av handlande, tänkande och lärande som man själv och barnen är en del av. Sådan dokumentation kan ge svar på frågor som:

På vilket sätt kan man ge aktiviteter mening för barn och pedagoger?

Hur kan man förstå rutinhandlingar?

Varför organiserar man rummen eller planerar som man gör etc.?

Den kan också ge svar på vad barn kan, hur de tänker och hur de lär, vilket innebär att både pedagoger och barn ingår i ett lärande.

Det är omöjligt att dokumentera allt, och för att inte drunkna i dokumentation måste pedagoger göra ett val, eller ha en idé om vad de är ute efter, vilket sedan blir underlag för gemensam reflektion i arbetslaget.

Risker med dokumentation

Det är viktigt att dokumentation utgår från det positiva, att det sätts in i ett sammanhang och inte används som ett bevis på misslyckande. Dokumentation är därför ett arbete som behöver tolkas med mångas ögon för att inte "senaste teorin" om barns utveckling ska styra lärarnas tankar och handlingar. Risken är att de klassificeringar vi använder placerar in barnen och deras aktiviteter i kategorier för normalt respektive avvikande. Det finns nämligen inga objektiva observationer. Kategorisystem är aldrig neutrala utan speglar den tid och det rum de uppstår i, men också de sociala normer som präglar samhällssystemets värderingar, både politiskt och moraliskt. Dokumentationen måste därför alternera mellan olika fokus och problematiseras i förhållande till egna erfarenheter, teoretisk förståelse och socialpolitiska värderingar och visioner.

Metoder för pedagogisk dokumentation

Metoderna, dvs. det praktiska hantverket med dokumentation, behöver relateras till det innehåll man valt att dokumentera och kan handla om allt från loggböcker, fotografier, observationer, intervjuer, bandinspelningar, videoobservationer till digitala berättelser. Dokumentationen är medlet inte målet. Portfolio, individuella utvecklingsplaner och åtgärdsprogram kan vara en del av den pedagogiska dokumentationen, men bör alltid ses i ett sammanhang och därför grunda sig på en vidgad dokumentation och reflektion kring arbetslagets förhållningssätt, arbetssätt och planering.

Det är vanligt att pedagoger/lärare i förskolan, där det finns en lång tradition kring observationer, sätter likhetstecken mellan observation och dokumentation. Förskolan har sina rötter i ett utvecklingspsykologiskt perspektiv där man har sett observationer som ett sätt att bedöma och

utvärdera barns motoriska, sociala, språkliga och emotionella förmågor. Tyngdpunkten ligger då inte på läroprocesser utan utgår från idén att klassificera och kategorisera barn utifrån olika utvecklingsnivåer och stadier. Många av de observationsunderlag som kommit till i samband med införandet av individuella utvecklingsplaner speglar även de ett sådant synsätt. Ett annat sätt att använda observationer är att ha dem som utgångspunkt för reflektion i syfte att öka förståelsen för hur barn lär och söker kunskap i sociala sammanhang. Att skriva ner sina observationer och reflektioner i en loggbok gör det möjligt att få syn på och kunna följa det egna tänkandet och handlandet i verksamheten och därmed kunna utmana sina förgivettaganden. Loggboken kan också kompletteras med andra metoder. Har man t.ex. tänkt dokumentera arbetet kring barns språkutveckling kan det vara lämpligt att använda en metod där man hör och eventuellt ser de vuxnas sätt att samtala med barnen och hur barnen själva använder språket. Viktigt är även att ta med barnen i dokumentationen, genom att låta dem berätta, rita, dramatisera, leka och skriva om sin förståelse. På så sätt synliggörs lärandet för både pedagoger och barn.

Dokumentation är alltså inte bara en metod för att samla dokument utan det krävs att man följer upp och analyserar dokumentationen. Vad ville vi? Hur gjorde vi? Hur gick det? Vad blev det för resultat? Hur stämmer det med läroplanens intentioner? Hur går vi vidare? Att dokumentera är ett sätt att förhålla sig till verksamheten för att bli medveten om vad som sker, hur man gör och varför.

Referenser

Dahlberg, Gunilla, Moss, Peter och Pence, Alan. (2001). Från kvalitet till meningsskapande. Postmoderna perspektiv – exemplet förskolan. Stockholm: HLS förlag

Lindgren, Ann-Charlotte. (2007). Individuella utvecklingsplaner i förskolan – på vilka grunder? En aktionsforskningsstudie om pedagogisk dokumentation som verktyg för en interaktionistisk kunskapssyn. Fördjupningsarb. i specialpedagogik. Göteborgs universitet

Skolverket (2005). Allmänna råd och kommentarer. Kvalitet i förskolan. Best.nr 05:896. Stockholm: Fritzes

Utbildningsdepartementet. (1998). Läroplan för förskolan. Stockholm: Fritzes

Wallin, Karin. (2003). Pedagogiska kullerbyttor. En bok om svenska barn med inspiration från Reggio Emilia. Stockholm: HLS Förlag

Åberg, Ann och Lenz Taguchi, Hillevi. (2005). Lyssnandets pedagogik – etik och demokrati i pedagogiskt arbete. Stockholm: HLS Förlag